Юлія ПЛЮСКВІК-БАРАН,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)
e-mail: plyuskvikjulia@gmail.com

Науковий керівник:
Марія БОЙКО,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка (м. Тернопіль)

РАННЯ ПРОФІЛІЗАЦІЯ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність проблеми ранньої профілізації у закладах загальної середньої освіти зумовлена сучасними змінами в освітній системі України, спрямованими на забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти. Із запровадженням Стандарту профільної середньої освіти особливої значущості набуває питання своєчасного виявлення освітніх потреб учнів та створення умов для свідомого вибору ними майбутнього профілю навчання.

Відповідно до Стандарту профільної середньої освіти, метою профільної школи є розвиток особистості здобувачів освіти, формування української національної та громадянської ідентичності, а також компетентностей, необхідних для життєвої стійкості, самостійності, відповідальності, ефективної комунікації, соціалізації та активної громадянської позиції. Досягнення визначених цілей потребує врахування індивідуальних особливостей учнів, їхніх здібностей, інтересів і професійних намірів, що актуалізує необхідність упровадження елементів профільної орієнтації на ранніх етапах навчання [1].

Рання профілізація у закладах загальної середньої освіти відкриває можливості для розвитку здібностей учнів і підготовки до усвідомленого вибору подальшого навчання. Її впровадження потребує врахування вікових особливостей дітей, підготовки педагогів і співпраці з батьками. Перспективи залежать від узгодження учнівських інтересів, очікувань родин

і ресурсів закладу. Маркетингова стратегія допомагає вивчати ці потреби та популяризувати освітні можливості школи.

Теоретичне підґрунтя становлять праці з освітніх змін, адаптивного управління та партнерства. М. Фуллан наголошує на розвитку взаємин, поширенні знань та узгодженості діяльності під час змін [3]. Г. Єльникова, М. Жук і С. Кретович пов'язують адаптивне управління з діалогом та самоорганізацією учасників задля спільної мети [2]. Ці підходи спрямовують увагу на командне планування й коригування практичної підготовки.

Ранню профілізацію розглядаємо як систему ознайомлення з різними сферами діяльності, освітніх і професійних проб та рефлексії, що готує до вибору напряму навчання. Для дітей молодшого віку пріоритетом є пізнання через гру та творчість. Викликом є запобігання передчасному звуженню інтересів: необхідно зберігати широку загальноосвітню основу й право дитини змінювати вибір.

Організаційним викликом є суперечність між потребою в індивідуалізації освітнього досвіду та усталеними способами організації роботи закладу. Учнівські інтереси потребують гнучких рішень, тоді як розклад, розподіл навантаження, ресурси й професійні ролі можуть обмежувати їх реалізацію. Перспективним є поступове оновлення цих механізмів, яке дає змогу розширювати освітні можливості без перевантаження учнів і педагогів.

Підґрунтям ранньої профілізації є вивчення освітніх потреб учнів і запитів батьківської спільноти. Доцільно поєднувати педагогічні спостереження, бесіди, опитування та самооцінювання. Електронні ресурси можуть полегшувати збір і узагальнення інформації. Використання інструментів ШІ потребує перевірки результатів педагогом і захисту персональних даних. Діагностика має бути системною та враховувати зміни інтересів дитини; одноразове тестування не може визначати її освітній маршрут.

Перспективним напрямом є створення послідовної системи освітніх і професійних проб. Дослідницькі завдання, міжпредметні проєкти, вибіркові модулі, творчі майстерні та співпраця з бізнесом і державними установами дозволяють учням перевіряти власні зацікавлення. Кожна проба має передбачати зрозумілу мету, самостійну дію, підтримку й осмислення

результату. Вікова відповідність завдань і наступність педагогічного супроводу забезпечують поступове зростання самостійності.

Кадровий виклик полягає в готовності педагогів супроводжувати учнівське самовизначення. Це потребує спільного планування, обміну спостереженнями й узгодженого зворотного зв'язку. Перспективними є наставництво, внутрішні майстер-класи, взаємне навчання, командне розроблення завдань та обмін міжнародним досвідом. Керівник має забезпечити зрозумілий розподіл відповідальності й реалістичне навантаження. Досвід педагогів доцільно використовувати для виявлення труднощів і коригування рішень.

Важливим викликом є узгодження очікувань батьків з інтересами й можливостями дитини. Партнерство школи та родини потребує системної організації [4]. Консультації, тематичні зустрічі й обговорення результатів освітніх проб допомагають визначати наступні кроки. Учні повинні мати можливість висловлювати пропозиції, оцінювати власний досвід і отримувати пояснення рішень. Перспективою є побудова взаємодії «Батьки – школа – діти» на основі поваги та підтримки самостійного вибору.

Перспективи ранньої профілізації пов'язані також із розвитком маркетингової стратегії закладу освіти. Вона охоплює вивчення потреб, формування пропозиції освітніх послуг, позиціонування та комунікацію з громадою. Її основою мають бути реальні можливості школи. Популяризацію доцільно здійснювати через дні відкритих дверей, пробні заняття, презентації учнівських проєктів, сайт і соціальні мережі. Викликом є відповідність публічних повідомлень щоденній практиці. Представлення результатів має відображати академічні досягнення, творчість, співпрацю та індивідуальний поступ.

Маркетингова діяльність потребує організаційного забезпечення: визначення відповідальних за комунікацію, планування інформаційної роботи та порядку опрацювання звернень. Її результативність доцільно оцінювати за поінформованістю родин, зрозумілістю освітньої пропозиції, якістю зворотного зв'язку та відповідністю очікувань отриманому досвіду. Показники цифрового охоплення можуть доповнювати цю оцінку.

Ресурсним викликом є доступність різноманітних освітніх можливостей. Розвиток просторів, придбання обладнання та співпраця з університетами, підприємствами, установами культури й громадськими

організаціями мають відповідати визначеним потребам. Партнери можуть розширювати досвід практичного застосування знань і знайомства з професіями. Ініціативи потребують педагогічного супроводу, безпечних умов та оцінки витрат. Психологічна підтримка й здоров'язбережувальні рішення сприяють участі дітей із різними потребами.

Подолання окреслених викликів потребує поетапної реалізації: діагностики, спільного планування, обмеженої апробації, оцінювання та розширення успішних практик. Основними ризиками є перевантаження, фрагментарність ініціатив, нерівність доступу й надмірний вплив дорослих на вибір. Моніторинг має враховувати доступність освітніх пропозицій і здатність учнів пояснювати свої інтереси, аналізувати досвід та обґрунтовувати наступний освітній крок.

Отже, перспективи ранньої профілізації полягають у розширенні освітнього досвіду, розвитку самопізнання та підготовці учнів до усвідомленого вибору. Їх реалізація потребує подолання педагогічних, організаційних, кадрових і ресурсних викликів. Партнерство з родинами та маркетингова стратегія сприяють узгодженню потреб, розвитку довіри й популяризації можливостей закладу. Подальшого дослідження потребують умови, за яких рання профілізація буде забезпечувати доступність різних освітніх маршрутів і підтримувати самостійність учнів.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт профільної середньої освіти : затв. постановою КМУ від 25.07.2024 р. № 851. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text (дата звернення: 05.10.2026).

2. Єльникова Г., Жук М., Кретович С. Адаптивне управління закладами освіти в умовах воєнного стану в Україні. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка».* 2023. Вип. 16 (31). DOI: 10.33296/2707-0255-16(31)-01.

3. Fullan M. Principals as Leaders in a Culture of Change. Ontario ; Toronto, 2002. 16 p. URL: https://michaelfullan.ca/wp-content/uploads/2016/06/13396053050.pdf (дата звернення: 06.10.2026).

4. Epstein J. L., Sanders M. G., Simon B. S., Salinas K. C., Jansorn N. R., Van Voorhis F. L. School, Family, and Community Partnerships: Your Handbook for Action. 2nd ed. Thousand Oaks : Corwin Press, Inc., 2002. 434 p. URL: https://www.govinfo.gov/app/details/ERIC-ED467082 (дата звернення: 06.10.2026).